

Farmācijas doktors profesors Jānis Maizīte – viens no farmācijas muzeja veidotājiem

Inta Vegnere

Pagājušajā gadā vienam no pirmās Latvijas brīvvalsts laika ievērojamākajiem farmaceitiem profesoram Jānim Maizītem apritēja 125 gadi. Profesors allaž atradies tālaika farmaceitu sabiedriskās dzīves centrā, līdzcilvēki viņu dēvējuši par Latvijas farmaceitu dvēseli.

Jānis Maizīte dzimis 1883. gada 10. maijā Liepas pagasta Leču mājās kalēja ģimenē. Izglītību ieguvis Liepas pagastskolā, pēc tam mācījies privātā vidusskolā Valmierā. 1898. gadā kā eksterns nokārtojis eksāmenu Rīgas Nikolaja ģimnāzijā.

Vēlēdamies iepazīties ar farmāciju, Jānis Maizīte no 1898. līdz 1901. gadam strādājis par aptiekāra mācekli Vjazmas aptiekā. 1901. gadā Tērbatas Universitātē kā eksterns nokārtojis aptiekāra palīga eksāmenu. Pēc tam līdz 1904. gadam strādājis dažādās Krievijas aptiekās (Strahovā, Astrahaņā). 1904. gadā J. Maizīte iestājies Tērbatas Universitātes Medicīnas fakultātes Farmācijas nodaļā, kuru beidzis 1908. gadā, iegūstot provizora specialitāti. Pēc tam turpat iecelts par jaunāko laborantu (asistentu), bet 1914. gadā – par vecāko asistentu. 1909. gadā J. Maizīte nokārtojis mutiskus un rakstiskus eksāmenus farmācijas maģistra grāda iegūšanai un profesora I. Kondakova vadībā uzsācis darbu pie maģistra disertācijas "Par pinēna halogēnhidrātiem un to pārvēršanos ciklēna un santēna tipu ogļūdeņražos". Bet sākoties I Pasaules karam, Jāni Maizīti iesauca aktīvajā karadienestā par rezerves farmaceitu, tāpēc viņš šo darbu nepaguva aizstāvēt. Tikai 1924. gadā darbu par maģistra disertācijas tēmu viņš publicēja kopā ar savu skolotāju.

Līdzās terpēniem J. Maizītes zinātniskās intereses saistījās arī ar ēteriskajām eļļām. 1911. gadā viņa konkursa darbs par ēterisko eļļu ražošanu Krievijā apbalvots ar Suvorova zelta medaļu. 1912. gadā J. Maizīti komandēja uz Krimu un Kaukāzu, lai viņš iepazītos ar ārstniecības augu kultivēšanu un ēterisko eļļu ražošanu. J. Maizīte bija viens no pirmajiem, kas pētīja Sibīrijas baltegles (*Abies sibirica*) eļļu, kuru vēlāk sāka izmantot kampara ražošanai. 1913. gadā par konkursdarbu "Skujkoku



atsveķošana Krievijā un tajā iegūtie atsveķošanas blakusprodukti" J. Maizīti apbalvoja ar Universitātes Kreslavska zelta medaļu un komandēja uz ārzemēm (Mārburgas un Vīnes universitātēm). Pirmā Pasaules kara laikā Maizīti iecēla par 307. lauku hospitāļa aptiekas pārvaldnieku, vēlāk par 6. lauku aptiekas nodaļas pārzini, bet 1916. gadā – par farmaceitu darbvedi armijas štāba sanitārajā nodaļā.

Pēc demobilizācijas J. Maizīte aizbrauca uz Voronežu, kur daļēji bija evakuēta Tērbatas Universitāte. 1918. gada rudenī viņu šeit ievēlēja par Farmācijas katedras docentu. Jaunatvērtajā Voronežas farmācijas skolā viņš docēja farmācijas ķīmiju un kvantitatīvo analīzi, lasīja lekcijas arī vairākos speciāli organizētosursos. Vienlaikus viņš bija Voronežas farmaceutiskās fabrikas ķīmijas nodaļas vadītājs.

Pēc atgriešanās Latvijā 1921. gadā J. Maizīti ievēlēja par Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātes docentu, bet jau 1922. gadā viņš kļuva par vecāko docentu farmācijas ķīmijā.

Profesors Maizīte aktīvi darbojās sabiedriskajā dzīvē. Viņš piedalījās pirmā Latvijas farmācijas likuma izstrādāšanā, pārstāvēja Latvijas farmāciju vairākos starptautiskos kongresos un konferencēs, arī Baltijas valstu aptiekāru konferencēs 1937. gadā Tallinā un 1939. gadā Rīgā. Profesors J. Maizīte bijis Latvijas Farmaceitu biedrības pārstāvis Starptautiskajā farmaceitu federācijā un piedalījies šīs federācijas biļetena izstrādē, viņš darbojies arī Eiropas ārstniecības augu organizācijā un piedalījies starptautiskā drogu manuāla izveidošanā. No 1924. līdz 1926. gadam, no 1928. līdz 1931. gadam un no 1937. līdz 1939. gadam viņš bija LU Ķīmijas fakultātes sekretārs.

1936. gadā J. Maizītem piešķīra Krišjāņa Barona prēmiju par Latvijas skuju eļļu pētījumu. Īpašu uzmanību J. Maizīte pievērsa vietējo dabas produktu pētniecībai, skaidrojot to ķīmisko sastāvu un īpašības, izstrādājot jaunus paņēmienus

produktu labvērtības pārbaudei, meklēja iespējas izmantot vietējos produktus importēto vietā. Daudzus gadus viņš nodarbojās ar Latvijas paparžu detalizētu izpēti. 1937. gada 10. martā J. Maizīte aizstāvēja doktora disertāciju "Pētījumi par Latvijas paparžu ekstraktiem" un ieguva farmācijas doktora grādu; tajā pašā gadā viņu ievēlēja par profesoru. Maizīte daudz pētījis ne vien ārstniecības augus, bet arī farmācijas ķīmijas tehnoloģijas jautājumus.

J. Maizīte bija Latvijas Farmakopejas (1940) izdošanas iniciators un galvenais redaktors, viņš sagatavoja šim izdevumam 157 rakstus. Sarakstījis arī pirmo farmācijas mācību grāmatu latviešu valodā "Ievads praktiskā farmācijā" (1946), kurā īpašu uzmanību veltīja uzlējumu, izvilkumu, novārījumu pagatavošanai, ārstniecības augu kvalitātes jautājumiem un pareizai augu ievākšanai, kā arī medicīnas preparātu nomenklatūrai. Īpaši Jānis Maizīte interesējās par farmācijas un aptieku vēsturi. Sākot ar 1925. gadu viņš lasa LU Ķīmijas fakultātes studentiem farmācijas vēsturi. 1934. gadā piedalījās pirmajā Starptautiskajā farmācijas vēstures kongresā Bāzelē. 1939. gadā *Latvijas Farmaceitu Žurnālā* J. Maizīte rakstīja par eksponātu vākšanu jaunajam Farmācijas vēstures muzejam: "Šai muzejā būtu jāsatiek visam, kas attiecas uz mūsu pagātni, tradīcijām, zinātni, kultūru un gadu simteņu gaitām. Tur būtu jāsakopo viss tas, kas palicis no atsevišķu aptiekas telpu iekārtas – trauki, darbarīki, piestas, svāri, atsvari, agrāko laiku zaļu līdzekļi un, zināms, arī grāmatas, receptes utt. Ļoti vēlams būtu arī agrāko gadu aptieku mēbeles, it īpaši plaukti un galdi, kā arī aptieku attēli un biogrāfiski un bibliogrāfiski dati par tiem farmaceitiem, kas pazīstami zinātnē, sabiedriskā laukā, literatūrā un mākslā, it sevišķi par tiem, kas nodarbojušies ar farmācijas pagātnes pētīšanu. Liela vērtība, saprotams, tiks pievērsta arī tautas dziedniecības līdzekļiem. Lai šāds Farmācijas muzejs atstātu pienācīgu iespaidu uz mums pašiem, farmaceitiem, un citiem muzeja apmeklētājiem, nepieciešama visu Latvijas farmaceitu un pa visām lietām aptiekāru sadarbība, un tamdēļ Latvijas Farmaceitu biedrības aptiekāru sekcijas vadība nolēma lūgt visus aptiekārus un pārējos kolēģus paziņot par vecu laiku lietām, kuras viņi varētu nodot muzeja rīcībā, vai arī tos tieši piesūfīt muzejam, kas atrodas Rīgā, Baznīcas ielā 5."

Šo ideju Jānim Maizītem izdevās īstenot 1938. gadā, kad viņš nodibināja LU Ķīmijas fakultātē Farmācijas vēstures muzeju un kļuva par tā vadītāju. Muzeja pamatu veidoja Dāvja Blūmentāla kolekcija, kuru viņš testamentā bija novēlējis Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātes Farmācijas nodaļai; Rīgas Farmaceitu biedrības un Kurzemes Farmaceitu biedrības arhīvs un Jāņa Maizītes personiskais vākums. Muzejs atradās profesora Jāņa Maizītes vadītās Farmācijas ķīmijas katedras telpās Rīgā, Baznīcas ielā 5. Farmācijas vēstures muzejam bija gan savs zīmogs, gan veidlapa. J. Maizīte un viņa līdzstrādnieki darbu veica sabiedriskā kārtā.

Pēc profesora Jāņa Maizītes nāves (1950. gada 14. februārī; apbedīts 2. Meža kapos) viņa izveidotais muzejs ar LVU rektora pavēli 1950. gada 8. martā tika nodots Medicīnas fakultātes komisijai ar profesoru Paulu Stradiņu priekšgalā. Tā-

dējādi Jāņa Maizītes vākums saplūda kopā ar Paula Stradiņa kolekciju. 1957. gadā izveidojās Medicīnas vēstures muzejs, kas pašreiz ir viens no lielākajiem šāda veida muzejiem pasaulē. Tā kā farmācijas vēsturei veltītais muzeja kolekcijas apjoms bija ļoti liels, tad radās iecere nodalīt farmācijas kolekciju un izveidot patstāvīgu aptieku muzeju. 1985. gadā tika pieņemts lēmums izveidot Farmācijas muzeju kā Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja filiāli. Muzeju iekārtoja divās dzīvojamās ēkās Vecrīgā, Riharda Vāgnera ielā 13 un 15. Šīs ēkas ir 18. gs. arhitektūras piemineklis, kuras pēc īpaša projekta restaurēja Polijas speciālisti.

Pateicoties Jānim Maizītem, Farmācijas muzeja rīcībā ir daudz vērtīgu eksponātu. Farmācijas muzejs apmeklētājiem atvērts 1988. gada pavasarī. Šim notikumam par godu 2008. gada aprīlī Farmācijas muzejs svinēja savu 20 gadu jubileju, kurā atcerējās arī profesoru Jāni Maizīti.

Vēres

1. Dr. pharm. J. Maizīte – profesors. *Latvijas Farmaceitu Žurnāls*, Nr. 6, 1937, 237.–239. lpp.
2. Vecākais docents J. Maizīte – farmācijas doktors. *Latvijas Farmaceitu Žurnāls*, Nr. 3, 1937, 131.–132. lpp.
3. Viksna A. *Vecās aptiekas*. Rīga: Zinātne, 1993. 160 lpp.
4. Vegnere I. No idejas līdz muzejam. // *Acta Medico-Historica Rigensia*. Vol. 8 (27). Rīga: 2007, 272.–275. lpp.
5. Jaunsila V., Šimanska M., Stradiņš J. Jānis Maizīte un viņa ieguldījums Latvijas farmācijas attīstībā. // *No Grindeļa līdz mūsdienām*. Rīga: Nordik, 1996, 108.–117. lpp.
6. Uzaicinājums Farmācijas vēstures muzeja lietā. *Latvijas Farmaceitu Žurnāls*, Nr. 1, 1939, 1.–32. lpp.
7. *Latvijas Universitāte divdesmit gados: 1919—1939*. 2. daļa. Rīga: LU, 1939, 173.–176. lpp.

Doctor of pharmacy and Professor Jānis Maizīte – one of the founders of Museum for Pharmacy (Summary)

By Inta Vegnere

In 2007 J. Maizīte turned 125. The professor had worked as a reader in the University of Tartu, later in University of Latvia Chemistry department. He also was the initiator and editor of the first Latvian pharmacopoeia (1940) and the author of the first chemistry study book in Latvian. J. Maizīte also had a great deal

I. Vegnere

of interest in the history of pharmacy and pharmacies. He donated his collection to the University of Latvia, Chemistry department. After his death the collection was merged with the Pauls Stradiņš Museum for History of medicine. Since 1985 the Museum for Pharmacy is divided from it as a separate affiliate.

Inta Vegnere
farmacija@mvm.lv
Farmācijas muzejs